

SZENTGÁLI-TÓTH BOLDIZSÁR*

„A NYUGAT MAGYARORSZÁGA” –A MAGYAR ÉS AZ ÍR ALKOTMÁNYFEJLŐDÉS KAPCSOLATA A HOSSZÚ 19. SZÁZAD UTOLSÓ ÉVTIZEDEIBEN

A hosszú 19. század utolsó évtizedeiben az Osztrák-Magyar Monarchia igen fontos helyet foglalt el Európa nagyhatalmai sorában, de a Magyar Királyság önmagában is a kontinens legnagyobb területű országai közé tartozott. Ebből következően az akkori Európában Magyarország súlya jóval nagyobb volt, mint napjainkban, mind népességét, mind gazdasági, mind politikai jelentőségét, mind pedig presztízsét tekintve. Ennek köszönhetően a magyarországi események általánosságban Európa szinte minden részében nagyobb figyelmet váltottak ki, mint ez manapság jellemző.

Egyes esetekben azonban egyfajta vélelmezett sorsközösség is erősítette a különböző országok egymás iránti érdeklődését: Magyarország kapcsán ez főként azokban az országokban volt releváns, melyek hazánkhoz hasonlóan egy náluk erősebb országgal kényszerültek szoros szövetségben együtt élni. A Svédországgal perszonálunióban lévő Norvégiában Magyarországra úgy tekintettek, mint egy másik dualista monarchia gyengébb tagjára, melynek sorsa a norvég fejlődés számára egyaránt fontos tapasztalatokkal szolgál. Ezeket a feltételezett közös vonásokat a magyar közjogi és publicisztikai irodalom is felismerte és viszonylag gyakran hivatkozott is azokra. Ugyanezek a folyamatok megfigyelhetők Magyarország és Írország vonatkozásában, egy fontos különbségre azonban fel kell hívni a figyelmet. Magyarország és Norvégia alkotmányfejlődésének hasonlóságait főként a magyar szakirodalom hangsúlyozta, ezzel szemben ír–magyar relációban a nyugat-európai ország foglalkozott jóval többet az esetleges párhuzamokkal.

Magyarország, Norvégia és Írország alkotmányos fejlődésének kölcsönhatása a hosszú 19. században mindhárom ország relációjában vizsgálható, a magyar szakirodalom Norvégiára vonatkozó korabeli utalásaival foglalkoztam már egy korábbi tanulmányomban, de az ír–norvég párbeszédre ugyancsak számos forrás utal. Ezúttal arra fókuszálok, hogy a hosszú 19. század utolsó évtizedeiben hogyan és milyen kontextusban jelentek meg a magyarországi fejlemények az ír politikai párbeszédben, illetve publicisztikában. Munkámhoz elsősorban a korszak ír újságjaiban elérhető szövegeket használtam, de egyúttal nagyban merítettem a később született, de az általam vizsgált korszakkal foglalkozó tudományos művekből is.

A hosszú 19. század utolsó évtizedeiben az Osztrák-Magyar Monarchia Európa egyik meghatározó nagyhatalmának számított, de a Magyar Királyság önmagában is Európa hatodik legnagyobb országa volt. Ebből következően az akkori magyaror-

* Tudományos segédmunkatárs, MTA TK Jogtudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.
E-mail: totboldi@gmail.com

szági fejlemények igen komoly visszhangot váltottak ki egész Európában, hiszen a kontinens egyik jelentős országáról volt szó, mely gazdasági teljesítményét tekintve még a gyarmatokkal rendelkező Spanyolországot is megelőzte. Ez már önmagában ugyancsak magyarázza, hogy abban az időszakban mindaz, ami Magyarországon történt, általánosságban nagyobb figyelmet váltott ki, mint napjainkban. Bizonyos országokban azonban egyfajta sorsközösség szintén társult ezekhez a tényezőkhöz, különösen azokban az országokban, melyek akarataik ellenére egy másik, náluk erősebb állammal kényszerültek szoros szövetségben együtt élni. A Svédországgal perszonálunióban lévő Norvégiában Magyarországra úgy tekintettek, mint egy másik dualista monarchia gyengébb tagjára, melynek sorsa a norvég fejlődés számára egyaránt fontos tapasztalatokkal szolgál. Ugyanez a párhuzam úgyszintén megjelent a korabeli magyar közjogi szakirodalomban és publicisztikában. Hasonlóan kialakult egy kölcsönös reflexió az ír szerzőkkel is, míg azonban a norvég–magyar párhuzam inkább Magyarországon volt elterjedt nézet, ír–magyar vonatkozásban a szigetországban gondolták úgy, hogy Magyarország akár követendő példa lehet. Magyarország, Norvégia és Írország alkotmányos fejlődésének kölcsönhatása a hosszú 19. században mindhárom ország relációjában vizsgálható, a magyar szakirodalom Norvégiára vonatkozó korabeli utalásaival foglalkoztam már egy korábbi tanulmányomban,¹ de az ír–norvég párbeszédre ugyancsak számos forrás utal.² Ezúttal arra fókuszálok, hogy a hosszú 19. század utolsó évtizedeiben hogyan és milyen kontextusban jelentek meg a magyarországi fejlemények az ír politikai párbeszédben, illetve publicisztikában. Munkámhoz elsősorban a korszak ír újságjaiban elérhető szövegeket használtam, de merítettem a később született, de az általam vizsgált korszakkal foglalkozó munkákból is.³

A téma iránt először 2015 novemberében kezdtem érdeklődni, amikor Oszlóban a norvég alkotmány 200. évfordulójára rendezett konferencián adtam elő.⁴ Ez alkalommal talákoztam Sissel Roslanddal, a tromsői egyetem jogtörténész professzorával, aki felhívta a figyelmemet arra, hogy az osztrák–magyar dualizmus nemcsak Norvégiában, hanem Írországban is nagy figyelmet kapott a századfordulón. Miután alaposabban körbejártam a témát, hosszas előkészületek után 2017 novemberében Dublinba utaztam. Itt sok segítséget kaptam a Sutherland School of Law jogtörténész professzoraitól, különösen Thomas Mohrtól, Coleman Dennehtől, Colum Kennytől és Conor Mulvagh-tól. Az Ír Nemzeti Könyvtárban lehetőségem nyílt az

¹ SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: „A norvég Alkotmány hatása Magyarországon a hosszú XIX. század folyamán” *Jogtörténeti Szemle* 2016/2. 66–71.

² David REDWALDSEN: „Great Britain and the Norwegian Constitution of 1814” *Parliaments, Estates and Representation* 2014/2. 182–202.

³ Nicholas MANSERGH – Diana MANSERGH (szerk.): *Nationalism and Independence: Selected Irish Papers. History Ireland* (Country Cork: Cork University Press 1998); Joseph KELLY – Our JOYCE: *From Outcast to Icon* (Texas: University of Texas Press 1998) 45; Thomas KABDEBO: „The Hungarian-Irish Parallel and Arthur Griffith’s Use of His Sources” in Thomas KABDEBO: *Ireland and Hungary. A Study in Parallels with an Arthur Griffith Bibliography* (Dublin – Portland: Four Courts Press 2001) 19–46; Thomas KABDEBO – Séamas Ó SÍOCHÁIN: „Hungary and the Two Roger Casements” in uo. 73–79; Roy FOSTER: *Modern Ireland 1600–1972* (London: Penguin Books 1988).

⁴ www.jus.uio.no/forskning/omrader/rettshistorie/arrangerenter/konferanser-seminarer/2015/Fagkonferanse-november/programme-16.11.15.pdf

Arthur Griffithhez kapcsolódó szakirodalom tanulmányozására, mint megtudtam, maga Griffith úgyszintén ezekben a termekben képezte magát mintegy 130 esztendővel korábban. Hozzáférhettem az ír újságok adatbázisához, így pedig megismerhettem a korabeli ír lapok rendkívül gazdag Magyarországgal foglalkozó anyagának egy jelentős részét, képet alkothattam arról, milyen visszhangja volt a dualista osztrák–magyar berendezkedésnek akkoriban a távoli szigeten. A dualizmus külföldi fogadtatásának problémája jelen van a magyar szakirodalomban,⁵ az ír vonatkozás azonban mindeddig kevesebb figyelmet kapott. A következőkben e hiány mérséklésére teszek kísérletet. A magyar–ír párhuzam alaposabb feltárása nem értelmezi alapvetően újra sem az ír, sem a magyar alkotmányfejlődést a hosszú 19. század utolsó évtizedeiben, de értékes adalékokat szolgáltat ezen időszak folyamatainak teljesebb megértéséhez.

1. A MAGYAR–ÍR PÁRHUZAM OKAI ÉS HÁTTERE

Írország már a középkorban folyamatos angol fenyegetéssel nézett szembe, majd a kora újkorban egész területe hosszú időre angol befolyás alá került. Kezdetben legalábbis formailag az angolok tiszteletben tartották Írország függetlenségét, a két országot csak a közös király személye kötötte össze. Később azonban – hasonlóan Ausztria és Magyarország kétoldalú kapcsolatainak alakulásához – a domináns angol fél számos formális és informális csatornát alakított ki, melyen keresztül beavatkozhatott az ír társadalom mindennapjaiba. A 18. század végén *Henry Grattan* vezetésével még sikerült elérni, hogy a londoni törvényhozás elismerje Írország függetlenségét és az ír parlament teljes szuverenitását. 1801-ben viszont Írország már mint az Egyesült Királyság egyik alkotórésze jelent meg, mely elveszítette formálisan is önálló állami státuszát. Az angol túlsúly Írországgal szemben csak fokozódott a 19. század folyamán, az angolok mintegy gyarmatként tekintettek a tőlük nyugatra elterülő szigetre, mely nem egyszer fegyveresen is fellépett az angol uralom ellen, mindannyiszor sikertelenül.⁶ Az 1840-es években kitört burgonyavész és az annak nyomán beköszöntő pusztító éhínség – melynek tragikus következményeit Írország máig sem heverte ki – végképp elmélyítették a szakadékot a protestáns Anglia és a katolikus többségű Írország között.⁷

Ebben a helyzetben a mindenféle önállóságot nélkülöző Írországban a dualista monarchia vonzó konstrukciónak látszott. Sokan vizionáltak természetesen a Brit Birodalomtól való teljes elszakadást, azonban számos alkalommal tapasztalta meg az ír társadalom, hogy ezt fegyveres eszközökkel nem képes elérni.

⁵ SZENTE Zoltán: *Kormányzás a dualizmus korában* (Budapest: Atlantisz 2011) 431–435.

⁶ Az ír szabadsághozmozgalmak történetéről lásd D. George BOYCE: *Nationalism in Ireland* (London: Routledge 1991) és Tom GARVIN: *Nationalist Revolutionaries in Ireland, 1858–1928* (Oxford: Clarendon Press 1987).

⁷ James S. DONNELLY Jr.: „The Construction of the Memory of the Famine in Ireland and the Irish Diaspora, 1850–1900” *Eire-Ireland Irish-American Cultural Institute* 1996/1-2. 26–61.

Ezzel szemben Magyarország a 20. század elején gyorsan fejlődő országnak számított, melynek gazdasági és politikai súlya fokozatosan növekedett a Monarchián belül. Meg kell ezért jegyezni, hogy Magyarországgal szemben Norvégia sajátos geopolitikai és gazdasági helyzetének köszönhetően oly mértékben megerősödött a Svédországgal való unió évtizedei alatt, hogy 1905-ben békés eszközökkel elérhette a perszonálunió felszámolását.

Egy másik jelenség az ír–magyar párhuzam hátterében a külföldi minták iránti növekvő érdeklődés, ami nem csak Írországból volt elterjedt megközelítés a korszakban. Magyarországon a reformkorban szembeötlő, hogy az ország társadalmi és gazdasági felemelkedését szorgalmazók külföldi utazásaik során törekedtek otthon is hasznosítható tapasztalatok, megoldások felkutatására és hazaérkezve az otthoni közvélemény elé tárására.⁸ Írországból ez a megközelítés a Brit Birodalmon belüli sajátos státusszal is párosult. Az írek egyrészt tekintettel voltak egyes brit gyarmatok fejlődésére, de úgy ítélték meg, elsősorban nem itt kell kapcsolódási pontokat keresniük.⁹ Az angol felfogás szerint Írország egy a gyarmatok sorában, bár földrajzilag közelebb esik Angliához a többinél. Ezzel szemben az írek ősi európai országként tekintettek magukra, mely egyenrangú a kontinens más szuverén államaival. Ezt a kettősséget a korszak vezető brit politikusai közül is többen felismerték.¹⁰ Következésképpen bár sokan kerestek közös vonásokat Kanadával és Indiával is, a közjogi és politikai publicisztika többnyire inkább Európával kereste a kapcsolatot. Ez a tendencia szintén segítette az ír–magyar párhuzam gondolatának terjedését.

Hozzá kell tennünk, hogy az angol–ír viszonyrendszer rendezésének párhuzamait nem csupán az írek keresték Európában. Az „ír kérdés” és annak lehetséges európai analógiái általában Londonban is előtérbe kerültek az ún. *Home Rule* viták során.¹¹ Ezek a szabályok rögzítették Írország státuszát a birodalmon belül, ezeket a korszakban a Westminsteri Parlament fogadta el. Az 1880-as évek közepén zajlottak az első nagyobb viták a kérdésben, ennek kapcsán William Gladstone, Anglia akkori miniszterelnöke gyakran hivatkozott a Brit Birodalom más gyarmataira,¹² de sorra vette azokat az európai példákat is, amikor két ország szoros szövetségben élt egymással. Az osztrák–magyar és a svéd–norvég párhuzam mellett felhívta például a figyelmet Finnország és Oroszország kapcsolatrendszerére is.¹³ Gladstone amellet érvelt, hogy az ilyen szövetségek egyáltalán nem ássák alá az abban résztvevő országok stabilitását, éppen ellenkezőleg: azok kiegyensúlyozott fejlődését segítik elő.¹⁴ Ugyanakkor utalt azokra az eltérő körülményekre is, melyek

⁸ FENYŐ István [1968]: „A polgárosodás eszmevilága útirajzainkban 1848 előtt” in FENYŐ István: *Két évtized* (Budapest Magvető 1968) 127. epa.oszk.hu/.../itkEPA00001_1964_05-06_603-613.pdf

⁹ *Kerry Evening Post* 1869. jún. 13. 4.

¹⁰ MS 44672 – *Gladstone Papers* DLXXXVII. 48–56.

¹¹ *George Joachim Goschen* in the Government of Ireland debate, April 13, 1886, House of Commons, Hansard's Parliamentary Debates, 1886, col. 1465.

¹² Richard SHANNON: *Gladstone: God and Politics* (London: Hambledon Continuum 2007) 415.

¹³ MS 44672 – *Gladstone Papers* DLXXXVII. 109–157.

¹⁴ *William Ewart Gladstone* in the Government of Ireland debate, April 8, 1886, House of Commons, Hansard's Parliamentary Debates, 1886, col. 1047.

megnehezítik az osztrák-magyar, vagy akár más dualizmusok példájának recepcióját a Brit-szigeteken.¹⁵

A magyar-ír párhuzam hátterében tehát mindenekelőtt valamiféle feltételezett sorsközösség állt, ami már jóval a kiegyezés előtt is jelen volt az ír köztudatban. Az írek úgy érezték, Magyarország ugyanúgy egy európai nagyhatalom keretei közé szorult, mint Írország és történelmének kulcskérdésévé az vált, hogyan és mennyiben tudja megőrizni függetlenségét erősebb ellenfelével szemben. A magyar szabadságküzdelmek visszhangja ennek megfelelően számottevő volt Írországban. Kossuth és O’Connel alakját már a 19. század első évtizedeiben egy lapon emlegették,¹⁶ a későbbiekben Arthur Griffith kapcsán merült fel, hogy szerepe Deák Ferencéhez hasonlítható.

Nem véletlen az sem, hogy a kiegyezést követő években,¹⁷ de még a századfordulón is gyakoriak az 1848–49-es magyar szabadságharcot méltató sorok,¹⁸ de ez nem csupán egy egyoldalú jelenség. Még az I. világháború idejében is megfigyelhető, hogy a dublini húsvéti felkelést Magyarországon úgy fogadták, mint egy elnyomott kis nemzet szabadságküzdelmét túlerőben lévő elnyomóival szemben.

A magyar utalások intenzitása változó a korabeli ír forrásokban. A kiegyezést Írországban aktívan figyelemmel kísérték és sokan számos tekintetben követendő példának tartották.¹⁹ A következő intenzívebb időszak az 1880-as évek közepére tehető,²⁰ amikor az ír *Home Rule* nagy parlamenti vitái zajlottak a Westminsterben.²¹ A későbbiekben még több hasonló diskurzusra is sor került egészen az I. világháború kitöréséig, az álláspontok és az érvek többsége azonban már a 19. század ’80-as éveiben kikristályosodott. A harmadik időszakként a 20. század első éveit kell kiemelnünk, ekkoriban zajlott le a svéd–norvég unió felbomlása,²² Magyarországon pedig az elhúzódó kormányválságnak lehettek tanúi a kortársak. Ezt utólag értékelhetjük a Monarchia politikai instabilitása első jeleinek is, Írországban azonban elsősorban úgy tekintettek rá, mint Magyarország kísérletére a teljes függetlenség elnyerésére, vagy legalábbis pozícióinak erősítésére a Monarchián belül.²³ Talán nem véletlen, hogy ezekben az években született meg a magyar–ír párhuzamot legteljesebben kidolgozó munka, Arthur Griffith: „*Magyarország feltámadása*” című könyve, mely valójában több hónap alatt publikált cikkek sorozatából állt össze. E műről a későbbiekben bővebben lesz szó, itt elegendő annyit leszögezni, hogy Griffith színrelépésével megszerveződött egy új politikai párt, a *Sin Féin*, mely fő céljának azt tekintette, hogy magyar mintára Írország szuverenitásának talaján állva kiegyez-

¹⁵ MS 44672 – *Gladstone Papers* DLXXXVII. 21–26.

¹⁶ Ez a párhuzam megjelenik még Arthur Griffithnél is. Arthur GRIFFITH: *The Resurrection of Hungary: a Parallel for Ireland. III.* (Dublin: Whelan and son 1918) 72.

¹⁷ Példaként lásd *Nation* 1870. jún. 25. 3.; *Dundalk Democrat* 1871. jún. 17. 4.; *Nation* 1873. nov. 29. 2.

¹⁸ Példaként lásd *Irish Examiner* 1893. máj. 6. 6.

¹⁹ Példaként lásd *Nation* 1873. dec. 11. 11.

²⁰ *George Joachim Goschen* in the Government of Ireland debate, April 13, 1886, House of Commons, Hansard’s Parliamentary Debates, 1886. col. 1465.

²¹ *Westmeath Examiner* 1886. máj. 4. 5.

²² Michael STOLLEIS: „The Dissolution of the Union between Norway and Sweden in 1905: A Century Later” in Ola MESTAD – Dag MICHALSEN (szerk.): *The Legal History of the Swedish-Norwegian Union 1814–1905* (Oslo: Iniversitets-forlaget 2005) 35–48.

²³ *Irish Independent* 1905. márc. 3. 6.; *Irish Examiner* 1906. máj. 22. 5.

zen a britekkel. Különösen az I. világháború éveiben ismét felerősödtek a teljes elszakadást és a köztársaság kikiáltását szorgalmazó hangok, de Magyarország még ekkor is fontos hivatkozási pontnak számított, Arthur Griffith könyvét még 1918-ban is újra kiadták. Végeredményben főként Griffithnek és munkatársainak köszönhetően 1921 decemberében Írország egyfajta kiegyezés útján nyerte el részleges függetlenségét, ekkorra azonban a magyar utalások már eltűntek a korabeli dokumentumokból, mivel az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlását követően aligha tűnhetett már ez vonzó perspektívának. Ma már tudjuk, hogy az ír–angol kiegyezés bár az adott pillanatban kompromisszumnak látszott, hosszú távon megnyitotta Írország számára az utat a teljes függetlenség irányába.

A következőkben arra fókuszálok, milyen közös vonások eredményezték azt, hogy a magyar, az ír és a norvég szerzők között egyfajta párbeszéd alakult ki bő száz esztendővel ezelőtt.

2. DUALISTA MONARCHIÁK A 19. SZÁZAD EURÓPÁJÁBAN

A dualizmus, két többé-kevésbé független állam szoros együttélése nem számított elterjedt jelenségnek Európában, ezért az ilyen berendezkedést alkalmazó országok kevés külföldi mintára támaszkodhattak. Mindössze két hosszú távon is működő dualista rendszert emelhetünk ki: Skandináviában Svédország és Norvégia perszónalunióját (1814–1905), majd később Ausztria és Magyarország viszonyrendszerét (1867–1918).²⁴ E két államszövetség természetesen sokban eltért egymástól, bizonyos közös pontok azonban azonos problémákat idéztek elő mindkét államalakulat keretein belül. Északon Svédország, míg Közép-Európában Ausztria lett történelmi, gazdasági és társadalmi okok miatt a dualista berendezkedés erősebb szereplője, ezzel szemben állt Norvégia és Magyarország mint gyengébb felek. A két fél megközelítése élesen szembehelyezkedett egymással. A magyar és a norvég vezető körök úgy ítélték meg, hogy a dualista berendezkedések teljesen független államok szövetségei, melyeket csupán a közös király személye kapcsol össze. A közös ügyeket a lehető legszűkebb körre kell visszaszorítani, az uralkodónak és tanácsadónak tiszteletben kell tartaniuk a tagállamok függetlenségét és szuverenitását. Svéd és osztrák szemszögből nézve a dualista államok egységes és oszthatatlan birodalmat alkotnak egy uralkodó jogara alatt, a birodalom két fele csak bizonyos fokú autonómiával rendelkezik. A norvég és magyar értelmezés alapján tehát a nemzeti érdekek és az unió érdekeinek ütközése esetén a nemzeti szempontok az elsődlegesek, vagy legalábbis egyensúlyt kell találni a kétféle megközelítés között. Ezzel szemben a svéd és osztrák politikusok számára az unió fenntartása volt a fő cél, emellett Norvégia,

²⁴ BEKSICS Gusztáv: *A dualizmus története, közjogi értelme és nemzeti törekvéseink* (Budapest: Athenaeum 1892); KOZÁRI Monika: „Az Osztrák-Magyar Monarchia” in uő.: *A dualista rendszer: 1867–1918* (Budapest: Pannonica 2005); SZENTE Zoltán: „Kormányforma és parlamentáris kormányzás a XIX. századi európai és a dualizmus kori magyar közjogban” [Doktori értekezés] (Budapest: 2010). real-d.mtak.hu/403/4/dc_42_10_doktori_mu.pdf

vagy Magyarország érdeke csak másodlagos megfontolásként jöhetett számításba. Ezek a feszültségek álltak a nemzeti autonómia kiterjesztéséért vagy a szuverenitás teljességéért indított mozgalmak háttérében a dualista rendszerekben. A dualista struktúra emellett számottevően torzította a politikai vitákat Norvégiában és Magyarországon. Európa legtöbb országában a politikai élet gazdasági és társadalmi problémák mentén szerveződött. Ezzel szemben a norvég és magyar pártok közötti törésvonal az ország közjogi helyzete mentén húzódott: milyen legyen az alkotmányos viszony a dualista partnerrel és a királlyal, aki idejének jelentős részét az ország határain kívül tölti?²⁵ Henrik Ibsen: „*Magyarországhoz*” címzett verse ékes bizonyítéka annak, hogy a norvég–magyar kapcsolatok erősödése egyes szerzőkre is termékenyítően hatott.²⁶

Ez a rövid összehasonlítás kirajzolja azokat a sajátosságokat, melyek némileg eltérő körülmények között, de felkeltették az ír politikusok figyelmét. Írország ugyanúgy független országnak tekintette magát, mint Magyarország, vagy Norvégia, és az is igaz, hogy ugyanúgy egy erősebb országgal kényszerült szoros szövetségben együtt élni, mint Magyarország és Norvégia. Szintén megfigyelhető az a sajátosság, hogy az ír politikai élet struktúráját egyáltalán nem a szociális, gazdasági és belpolitikai kérdések határozták meg, hanem az állam- és kormányforma, illetve a Nagy-Britanniához fűződő viszony. Egészen az 1920-as évekig, az Ír Szabadállam megalakításáig az ír közélet legfontosabb kérdésének ez számított, minden más csak ezt követően kerülhetett terítékre.

Írország mégsem említhető egy lapon Norvégiával, vagy Magyarországgal több tekintetben sem és nem véletlen az sem, hogy ír-magyar vonatkozásban nem érvényesült az a reciprocitás, kölcsönös egymásra hatás, mint Magyarország és Norvégia esetében. Magyarország és Norvégia fő problémáját az jelentette, hogy megőrizték és megerősítették pozícióikat a dualista állam keretein belül az „erősebb partnerrel” szemben, illetve annak rovására. A cél tehát a részleges függetlenség kiszélesítése és kiteljesítése volt. Hangsúlyozni kell azt is, hogy mind Magyarország, mind Norvégia

²⁵ A magyar-norvég alkotmányos párbeszédre példaként lásd Sulyok Vince: „A norvégok és Magyarország” epa.oszk.hu/01400/01433/00008/pdf/03-3-047-Norvegok_Sulyok.pdf; HADOBÁSZ Sándor: „Herman Ottó 1888. évi norvégiai kutatótúja” *Földrajzi múzeumi tanulmányok* 1992/11. 29–32; Szász Zsombor [1902]: *Norvégia demokrácia* (Kolozsvár: k. n. 1902) 15–16; Szász Zsombor: „Államkapcsolat és parlamenti kormányrendszer” *Magyar Társadalomtudományi Szemle* 1911/7. 545–562. mtportal.extra.hu/ADATTAR/cikkta/sz_cikk/szasz_zsombor_allamkapcsolat_es_parlament_i_kormanyrendszer.pdf; SCHWARZ Gyula: „Az európai monarchiák rendszere alapötvényeiről, tekintettel ezek alkotmány-történelmi előzményeire” in PESTI Frigyes (szerk.): *Értekezések a társadalomtudomány köréből* 1888/9. 1–80; LUDMÁNY Lajos: „A Svéd-Norvég Királyság közjogi helyzete 1814 és 1905 között” [Szakdolgozat] (Debrecen: 2007) dea.lib.unideb.hu/dea/handle/2437/3006?locale-attribute=en; Szász Zsombor: „A norvég és svéd államkapcsolat revidiói” *Jogállam. Jog- és államtudományi szemle* 1907/6. 292–304; VÁRNAI Sándor: „A svéd-norvég unió államjoga az 1867. XII. t.c. revidiója szempontjából” *Athenaeum* 1905/3. 352–372; LOJKÓ Miklós: *National Loyalties in the Peripheries of Europe* (Belfast: Proceedings of the John Hewitt Summer School 1995); FRANK Tibor: „The Austro-Hungarian Compromise of 1867 and its Contemporary Critics” *Hungarian Studies* 14. 2000/ 2. 193–200.

²⁶ HENRIK IBSEN: „Til Ungarn” [Magyarországhoz] ibsen.nb.no/id/26685.0; további részletekért lásd KARE TONNESSON: „The Norwegian Constitution of 17 May 1814: International Influences and Models” *Parliaments Estates and Representation* 21. 2001/1. 175–186.

az esetleges belső ellentétek ellenére is rendkívül gyorsan fejlődött a korszakban és súlya folyamatosan növekedett az adott birodalmon belül, részesültek tehát a beköszönlő gazdasági prosperitásból. Ezzel ellentétben Írország semmiféle autonómiával nem rendelkezett a Brit Birodalmon belül. Arthur Griffith fogalmazta meg, hogy a fő célkitűzésnek az ír politikusok többsége azt tekintette, hogy elérjék, az Írországra vonatkozó döntések meghozatalának súlypontja London helyett Írországba kerüljön, mint ahogy Griffith olvasatában történt ez Magyarország és Bécs viszonyában. A másik oldalról, Magyarországról és Norvégiából nézve Írország azonban legfeljebb szimpátiát kelthetett szabadságküzdelseivel, mint a húsvéti felkelés idején, követendő példaként azonban a burgonyavészt övező évtizedekben nem merülhetett fel. Az 1840-es években a reformkor útirajzaiban azonban mégis találhatunk az írek törekvéseivel szimpatizáló utalásokat.²⁷ Az ír nemzeti mozgalom egyik vezetője, William Smith Obrien már a 19. század közepén így fogalmazott: „Írország és Magyarország pozícióját tekintve számtalan hasonlóság fedezhető fel a két ország között.”²⁸ Egy másik korabeli ír politikus, Sidney Smith hasonlóképpen vélekedett. „Írország mostani helyzetét a magyar párhuzam felidézése nélkül nem lehet reálisan felvázolni.”²⁹ Írország tehát hasonlított Magyarországhoz és Norvégiához annyiban, hogy egy nagyobb birodalomból történő kibontakozás lehetséges útjait kereste, még azonban máshol dualista partnerországokról volt szó, Írországból egyelőre csak ennek a státusznak az elérése lehetett napirenden. Ebben a folyamatban Magyarország, mint lehetséges párhuzam azért jutott szerephez, mert sikertelen fegyveres felkelések sorozatát követően végül békés eszközökkel tudta elérni a kiegyezés útján a dualista berendezkedést. Ez a szuverenitásból jöttányit sem engedő, de egyéb vonatkozásban kompromisszumokat és bizonyos mértékű rugalmasságot igénylő irányvonal, ha nem is elégitett ki mindenkit, számos támogatót szerzett Írországból és végül eredményben az ő álláspontjuk kerekedett felül, amennyiben Írország végül hosszas tárgyalások eredményeként, kétoldalú megállapodás útján nyerte el előbb részleges, majd később teljes függetlenségét. A továbbiakban Arthur Griffith munkásságára és főbb tételeinek felvázolására és elemzésére koncentrálok, hiszen ő dolgozta ki és foglalta össze legteljesebben az ír–magyar párhuzam doktrínáját.

3. ARTHUR GRIFFITH: MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSA

Mint már kitértem rá, korántsem Arthur Griffith volt az első, aki felvetette a magyar és az ír fejlődés analógiáját, az már az 1860-es évektől, sőt mélyebb gyökereit tekintve már az 1840-es évektől jelen volt az ír közbeszédben. Valójában az alkotmányos eszmék,³⁰ illetve politikai koncepciók vándorlásának egy érdekes esetével állunk

²⁷ Pl. IRINYI József: *Német-, francia-, és angolországi utijegyzetek* (Halle: Heynemann 1846).

²⁸ Idézi GRIFFITH 1918 (16. l.) 5.

²⁹ Idézi GRIFFITH 1918 (16. l.) 5.

³⁰ Az alkotmányos eszmék országok közötti áramlásának elméleti hátteréről lásd Sujit CHOUDRY (szerk.): *The Migration of Constitutional Ideas* (Cambridge: Cambridge University Press 2006) 1–35.

szemben.³¹ Griffith nélkül azonban nem válhatott volna ez a koncepció annyira közeletűvé, mint amilyen lett a 20. század első két évtizedében, ezért e témáról nem lehet anélkül szólni, hogy Griffith életútjának és munkásságának külön fejezetet ne szentelnék. Voltak természetesen az osztrák–magyar minta átvételének más szószólói is, így John Mitchel, vagy Michael Doheny, hatásuk azonban meg sem közelítette Griffith művének visszhangját.

Arthur Griffith a századforduló ír függetlenségi mozgalmainak egyik jelentős alakja, aki vezető szerephez jutott az 1921-es angol–ír tárgyalások során. Középosztálybeli családból származott, jórészt önmagát képezte az Ír Nemzeti Könyvtárban, mielőtt a közélet színterére lépett volna.³² Az 1890-es években hosszabb időt töltött Dél-Afrikában, ahol közelebről megismerkedett a bürok brit ellenes mozgalmaival, ez komoly hatást gyakorolt későbbi nézetei kialakulására.³³ Visszatérve Dublinba csatlakozott az angolelles, katolikus íreket képviselő politikai körökhöz és csakhamar jelentős szerephez jutott. Ekkoriban alakult ki politikusként az Írország függetlenségéért sikra szálló karaktere, illetve előtérbe került következetes szembehelyezkedése a szocialista eszmével.³⁴ Kritikusai többször vádolták antiszemita megnyilvánulásokkal is.³⁵ Bár Magyarországon sosem járt, rengeteget olvasva igen részletes képet kapott az ország múltjáról és jelenéről, ami jelentős hatást gyakorolt a 20. század elejére kikristályosodó politikai krédójára.³⁶ Magyarországgal kapcsolatos ismereteit és elképzeléseit 1904-ben az általa szerkesztett folyóirat, az *United Irish Man* hasábjain tette közzé 1904 folyamán egy terjedelmes, 27 részből álló cikksorozat keretében, mely végül könyv formájában is napvilágot látott „*Magyarország feltámadása*” címmel. Ír szerzők is gyakran úgy hivatkoznak erre az írásra, mint a 20. század egyik legnagyobb befolyást gyakorló ír politikai koncepciójára. Griffith víziója az volt, hogy Írország számára az elérendő cél a szuverén országok együttműködésén alapuló dualista monarchia Angliával, az ehhez vezető út pedig az obstrukció, a passzív ellenállás és az anyanyelv erősítése lehet. Ez a két fő elem, amit Griffith a 19. századi magyar történelem tanulmányozásából merített: a dualizmus mint cél, illetve a passzív ellenállás és az anyanyelvű kultúra fejlesztése³⁷ mint az ahhoz vezető eszközök.³⁸

³¹ Ennek a jelenségnek az elméleti háttéréről részletesebben lásd David DOLOWITZ – Stephen GREENWOLD – David MARSH: „Policy Transfer: Something Old, Something New, Something Borrowed, but why Red, White and Blue?” *Parliamentary Affairs* 1999/4. 719–730; David DOLOWITZ – David MARSH: „Learning from Abroad: The Role of Policy Transfer in Contemporary Policy-making” *Governance: An International Journal of Policy and Administration* 2000/1. 5–23; Oliver JAMES – Martin LODGE: „The Limitations of »Policy Transfer« and »Lesson Drawing« for Public Policy Research” *Political Studies Review* 2003/1. 179–193.

³² James STEPHENS: *Arthur Griffith: Journalist and Statesman* (Dublin: Wilson Hatnell 1922) 7.

³³ Brian MAYE: *Arthur Griffith* (Dublin: Griffith College Publications 1997) 58–60.

³⁴ Padraic COLUM: *Arthur Griffith* (New York: Crown Publishers 1959) 76–77.

³⁵ Calton YOUNGER: *Arthur Griffith* (Dublin: Gill & Macmillan 1981) 9.

³⁶ GRIFFITH 1918 (16. lj.) 1–68.

³⁷ GRIFFITH (16. lj.) 73–75.

³⁸ GRIFFITH (16. lj.) 75–78.

„A magyarok a passzív ellenállást választották és nem ismerték el Ausztria jogát Magyarország kormányzására, ezzel szemben az írek elfogadták a parlamentarizmust és a brit uralom jogszerűségét. És az egyik ország most gazdag, erős és képes dacolni korábbi legyőzőjével, míg a másik szegény, gyenge és minden korábbinál szorosabban tartják markukban meghódítóit.”³⁹

Griffith rendszerében a dualista berendezkedést a Henry Grattan által a 18. század végén tető alá hozott alkotmány jelentette, mely legalább formailag elismerte Anglia és Írország egyenjogúságát. Griffith igen részletesen tanulmányozta a magyar történelmet, illetve többnyire közvetett kapcsolódási pontjait az ír fejleményekkel és ez alapján arra következtetésre jutott: Írország és Magyarország hasonló helyzetből indult neki a 19. századnak, azonban az egyik állam, Magyarország sikeresen és gyakorlatilag függetlenségét visszanyerve fejezte be ezt a korszakot, ezzel szemben Írország gazdasági, társadalmi és politikai tekintetben is Nyugat-Európa legelmaradottabb területévé vált, melynek kilátásai kevésbé voltak kecsesek.⁴⁰

„Magyarország csak magában hitt és csak magában bízott, mindezt Írország sosem tette meg. Mi lett mindennek az eredménye? 1849-ben mindkét ország reménytelenül, kifosztva és elnyomatva állt. Ezzel szemben az az ország, amely bízott magában, mára komoly tekintélyt és elismertséget vívott ki magának a nemzetek sorában. A másik ország, mely mindig másokra támaszkodott és kívülről várt segítséget, ma is a legelnyomottabb Európában.”⁴¹

Griffith különösen a kiegyezés folyamatának és Deák Ferenc tevékenységének szentelt nagy figyelmet, mivel a megegyezés kompromisszumos útját tekintette követendőnek.⁴² Griffith tisztában volt azzal, hogy pusztán fegyveres eszközökkel Írország nem vívhatja ki függetlenségét a nyomasztó erőfölényben lévő britekkel szemben, ugyanakkor úgy vélte, Írország nem mondhat le szuverenitásának egyetlen lényegi eleméről sem.⁴³ Ez az a kapcsolódási pont, ahol leginkább tetten érhető kötéde Deák Ferenc eszméihez: reális kompromisszumokat lehet kötni, de egy ország sosem mondhat le önként egyes szuverén jogainak gyakorlásáról, függetlenségéről. Griffith úgy ítélte meg, az szolgálná legjobban Írország érdekeit, ha egyértelművé válna: nem tartozik a Brit Birodalom gyarmatai közé, ezért nem alkalmazhatóak azok a kormányzati eszközök az Ír-szigeten, melyek a távoli gyarmatokon eredményre vezetnek. Ehelyett Írországnak olyan szövetségi státuszt kellene biztosítani, mely a birodalmat érintő legfontosabb kérdésekbe beleszólást engedne Írországnak, belső ügyeiben pedig biztosítaná függetlenségét. Egy ilyen berendezkedés lehetővé tenné, hogy Írország is részesülhessen annak a rendkívüli gazdasági fejlődésnek az

³⁹ GRIFFITH (16. l.) 76.

⁴⁰ GRIFFITH (16. l.) 68–89.

⁴¹ GRIFFITH (16. l.) 69.

⁴² GRIFFITH (16. l.) 72.

⁴³ GRIFFITH (16. l.) 78–79.

eredményeiből, melyek Nagy-Britannia más területein végbementek az ipari forradalom egymást követő hullámai nyomán a 19. században.⁴⁴

Griffith taktikája ennek a célnak a megvalósításához a Windsor-dinasztia uralodói jogainak elismerése, azonban valamennyi angol uralmat képviselő intézmény bojkottálása volt, ezt az elképzelését már 1902-ben megfogalmazta. Nézete szerint mivel Anglia és Írország uniója törvénytelen és mindenféle legális jogalapot nélkülöz,⁴⁵ az ír képviselőknek ki kellett volna vonulniuk a londoni parlament munkájából, az ír hivatalnokoknak az angol adminisztrációból, ily módon juttatva kifejezésre egyet nem értésüket a fennálló viszonyokkal szemben. Abban bízott, Magyarországhoz hasonlóan ez a magatartás, illetve a nemzetközi helyzet esetleges kedvező alakulása előbb-utóbb rákényszerítené Angliát a tárgyalások kezdeményezésére és hosszú távon stabilitást biztosító megoldás keresésére.

Griffith műve igen népszerűvé vált ír ellenzéki körökben, 1918-ban már harmadik kiadását élte meg a *Magyarország feltámadása* című könyv. Az első kiadás példányaiból 24 óra alatt mintegy 5 000 darab kelt el, a következő hónapokban pedig továbbra is olyan jelentős maradt a kereslet, ami máig rekordnak számít az ír könyvkiadás történetében.⁴⁶ Bár főként a protestáns érzelmű belfesti lapokban elutasító reakciókat is kiváltott munkája, az Írország szabadságáért küzdők többsége szimpatizált nézeteivel és az általa ezek gyakorlati megvalósítására létrehozott *Sin Féin* nevű párttal.⁴⁷ A *Sin Féin* az 1904-et követő években vált Írország meghatározó politikai erejévé, azonban az I. világháború kitörését követő időszak és a Brit Birodalomra helyeződő fokozódó külső nyomás a radikálisabb változásokat követelők malmára hajtotta a vizet. Ők robbantották ki német segítségben bízva 1916. húsvétján az írek utolsó fegyveres felkelését az angolokkal szemben, mely azonban néhány nap alatt összeomlott, vezetői külföldre menekültek, vagy fogságba estek, többeket közülük az angolok ki is végeztek. A húsvéti felkelést kirobbantó körök már nem elégedtek meg a kompromisszum keresésével,⁴⁸ hanem az angolok teljes kiszorítását, illetve a köztársaság kikiáltását szorgalmazták.⁴⁹ Kísérletük bukását és az I. világháború végét követően azonban ismét Griffith ésszerű megalkuvásra kész irányzata került túlsúlyba. Ekkoriban a magyar párhuzam mellett érvelt az ír mozgalom vezetői közül például Eamon de Valera, Írország későbbi köztársasági elnöke is.⁵⁰ A körülmények végül 1921. őszén értek meg a közvetlen angol–ír tárgyalások megkezdésére, ír részről a tárgyaló delegációt Griffith vezette.⁵¹ A maratoni tárgyalásso-

⁴⁴ GRIFFITH 1918 (17. l.). 81–83.

⁴⁵ GRIFFITH 1918 (17. l.). 85–90.

⁴⁶ MAYE 1997 (34. l.) 368.

⁴⁷ Patrick MAUME: *The Ancient Constitution: Arthur Griffith and His Intellectual Legacy to Sinn Féin* (Dublin: Irish Political Studies 1995) 113–137.

⁴⁸ Owen MCGEE: *The IRB: The Irish Republican Brotherhood from the Land League to Sinn Féin* (Dublin: Four Courts P. 2005) és John O'BEIRNE-RANELAGH: „The IRB from the Treaty to 1924” *Irish Historical Studies* 1976/20. 26–39.

⁴⁹ Michael LAFFAN: *The Resurrection of Ireland: The Sinn Féin Party, 1916–1923* (Cambridge: Cambridge University Press 1999) 26.

⁵⁰ Document no. 2. of Eamon de Valera, and the doctrine of External Association

⁵¹ John E. KENDLE: *Ireland and the Federal Solution: The Debate Over the United Kingdom Constitution, 1870–1921* (Montreal and Kingston 1989) 41.

rozat eredményeként jött létre az a megállapodás 1921. decemberében, mely lényegében megrajzolta az Ír-sziget ma is ismert politikai térképét, Írországnak pedig nagyfokú függetlenséget biztosított, ekkor még a Brit Birodalom formális keretein belül. A teljes függetlenséget csak az 1930-as években érte el Írország. Az 1921-es tárgyalások idején már ismert volt az Osztrák-Magyar Monarchia tragikus sorsa, így a magyar párhuzam közvetlenül ekkor már nem merült fel Griffith részéről sem. Végeredményben azonban mégiscsak az ő irányvonala és a békés kiegyezés keresése vezetett el Írország szabadságának elnyeréséhez, egy sok évszázados küzdelem fontos szakaszának lezárulásához. Csakúgy, mint az osztrák–magyar kiegyezés, Griffith kompromisszuma sem volt tökéletes, ezt bizonyítják az Észak-Írországból egészen a közelmúltig fellángoló fegyveres konfliktusok. Az viszont tagadhatatlan, hogy az 1921-es események alakulásában az előzmények, illetve implicit hatásait tekintve az 1867-es kiegyezés mintája főként Griffith tevékenysége eredményeként igen fontos szerepet játszott.

Értelemszerűen Griffith koncepciója, illetve a magyar párhuzam általa részleteiben is kidolgozott elmélete, mind valamennyi ilyen jellegű konstrukció, sok szempontból bírálható.⁵² Az ellenérveket két területre lehet összpontosítani. Egyrészt Griffith valószínűleg eltúlozta a Henry Grattan korabeli író parlament mozgásterét, valójában Írország sorsáról a 18. század végén is Londonban döntöttek már, az angol és az ír parlament egyenjogúsága csak névleges volt. Hiába érte volna el tehát Írország az 1782-es alkotmány akár némileg módosított helyreállítását, ez önmagában valószínűleg nem hozta volna el Írország számára a kívánt felemelkedést. A másik aggály abban foglalható össze, hogy Griffith a magyarországi eseményekről kizárólag újsághírekből, illetve könyvekből tájékozódott, így csak közvetett forrásokra támaszkodhatott. A kiegyezés és a dualizmus kapcsán továbbá csak azokat a tényezőket vázolta fel, melyek támogatták elméletét. Nem vette figyelembe azt a tényt, hogy a kiegyezés létrehozatalát a társadalmi és gazdasági tényezőkön felül a nemzetközi környezet Magyarország számára kedvező alakulása, Ferenc József hosszú távú stabilitásra törekvő politikája, továbbá az akkori magyar vezetők kvalitásai tették lehetővé. Nem számolt azokkal a feszültségekkel sem, melyek a kiegyezést követően a dualizmus időszakában a nemzetiségi kérdésemből eredtek Magyarországon, illetve nem tért ki Ausztria és Magyarország, illetve az uralkodó rendszeres súrlódásaira, valamint a magyar társadalom kiegyezéshez fűződő ellentmondásos viszonyára sem. Ezzel szemben ellenérvként hozható fel például az, hogy Griffith igenis foglalkozott Magyarországgal és a nemzetiségek, illetve a szláv nyelvű népesség konfliktusaiival és leszögezte: Magyarország annyival nehezebb helyzetben szállt síkra függetlenségéért, hogy Habsburg részről az országhatár kérdése is felhasználható volt Magyarországgal szemben.⁵³ Mindezek alapján Arthur Griffith elméletét fenntartásokkal kell kezelnünk, az azonban kétségtelen, hogy az beleillett a 20. század eleji író társadalom széles rétegeinek világképébe, ezért is válhatott gyorsan népszerű és hatásos koncepcióvá a távoli szigeten. Az 1920-as évek elejének eseményei, az

⁵² Donal McCARTNEY: „The Political Use of History in the Work of Arthur Griffith” *Journal of Contemporary History* 1973/1. 3–19.

⁵³ GRIFFITH (16. l.) 70.

angol–ír kiegyezés pedig jól jelzik, hogy főként Griffithnek köszönhetően ennek a megközelítésnek számos eleme a gyakorlatban is érvényesült. Maga Griffith azonban nem sokkal élte túl élete fő művének megalkotását, nem kis részben a tárgyalásokhoz kapcsolódó túlhajszoltság következtében már 1922 augusztusában elhunyt.

4. AZ ÍR ÚJSÁGOK MAGYARORSZÁGRÓL A SZÁZADFORDULÓN

Rendkívül izgalmas és tanulságos, ha a századforduló ír újságjainak, folyóiratainak magyar vonatkozású anyagait böngésszük. Ezek száma igen magas, ami egyaránt magyarázható Magyarország akkori nagyobb európai súlyával, valamint a Magyarország iránt széles körben megnyilvánuló szimpátiával. A híradások természetesen korántsem mindig a politikai eseményekhez, vagy az esetleges párhuzamokhoz kötődtek, gyakoriak a mai sajtóra is jellemző katasztrófákról,⁵⁴ vagy bűnesetekről⁵⁵ érkező jelentések. Előbbieket különösen az árvizek pusztításai,⁵⁶ utóbbiakat a kirívó büntények ismertetése képviseli, sajnos mindkettőt szép számban vonultatták fel az akkori ír lapok. Ennél szívderítőbb fejezete a magyar vonatkozású cikkeknek a magyar borokat,⁵⁷ illetve a magyar zenét és táncot⁵⁸ népszerűsítő szövegek egész sora, melyek jelzik, Magyarország gazdasági és kulturális értelemben is hatást gyakorolt az akkori ír közvéleményre. Felbukkannak olyan már-már szinte színes információk is, mint egy waterlooi magyar veterán halálhíre;⁵⁹ a Vaszary Kolos esztergomi érsek elleni rablótámadás;⁶⁰ illetve Magyarországon tartott kiállítások,⁶¹ vagy Vámbéri Ármin utazásai.⁶² A katolikus Írország sajtóorgánumaiban helyet kaptak magyar zarándokok találkozásai is a pápával.⁶³

A szemelvények többségét mégis a napi politikai fejleményeket érintő híradások szolgáltatják, melyek változó intenzitással bár, de jellegükből is következően behálózák az egész korszakot.⁶⁴ A kiegyezést követő években a kiegyezéshez vezető

⁵⁴ Példaként lásd *Irish Examiner* 1894. nov. 7. 5.; *Irish Examiner* 1910. nov. 19. 2.

⁵⁵ *Kerry Weekly Reporter* 1901. máj. 18. 3.

⁵⁶ *Nenagh Guardian* 1876. márc. 1. 3; *Kerry Evening Post* 1878. szept. 4. 4; *Belfast Newsletter* 1879. márc. 13. 5; *Irish Examiner* 1881. ápr. 11. 3; *Skibbereen* 1888. szept. 2. 2; *Irish Examiner* 1910. jún. 20. 7.

⁵⁷ Egyebek mellett lásd *Irish Examiner* 1869. márc. 25. 1; *Kerry Evening Post* 1871. nov. 15. 1; *Freemans Journal* 1873. szept. 4. 4; *Freemans Journal* 1874. máj. 9. 5; *Freemans Journal* 1875. okt. 25. 5; *Irish Examiner* 1877. máj. 26. 2; *Freemans Journal* 1879. ápr. 19. 2; *Nenagh Guardian* 1880. szept. 1. 2; *Belfast Newsletter* 1883. okt. 13. 4; *Kerry Sentinel* 1887. ápr. 12. 2.

⁵⁸ *Irish Examiner* 1893. szept. 21. 4; *Kerry Evening Post* 1901. aug. 31. 3.

⁵⁹ *Kerry Weekly Reporter* 1891. jún. 28. 7.

⁶⁰ *Irish Examiner* 1892. dec. 16. 3.

⁶¹ *Evening Herald* 1908. máj. 9. 2.

⁶² *Irish Examiner* 1890. okt. 2. 3.

⁶³ *Freemans Journal* 1893. máj. 26. 10; *Anglocelt* 1900. máj. 12. 3.

⁶⁴ Példaként lásd *Irish Examiner* 1879. feb. 2. 2; *Leinster Express* 1886. okt. 2. 4; *Irish Examiner* 1888. márc. 2. 3; *Irish Examiner* 1891. dec. 29. 4; *Irish Examiner* 1896. okt. 26. 6. és nov. 27. 7; *Irish Independent* 1911. aug. 4. 3.

folyamatot részletező,⁶⁵ a dualista berendezkedést méltató,⁶⁶ illetve az új rendet megalapozó magyar törvényeket elemző cikkek voltak többségben. Egyebek mellett a vallásszabadság szabályairól alkotott magyar törvényről is írtak akkoriban.⁶⁷ Később a kétpólusú monarchia megszilárdulásával a budapesti parlamenti viták,⁶⁸ időnként az esetleges demonstrációk⁶⁹ kerültek előtérbe, nem ritkán a nagyobb visszhangot kiváltó kérdések és interpellációk is felbukkannak az ír beszámolóokban. Rendszeresen terítékre került Magyarország költségvetésének helyzete, az általa felvett kölcsönök, illetve az osztrák-magyar pénzügyi kiegyezés⁷⁰ és annak 10 évente történő újratárgyalása is.⁷¹ Ezek a sokszor tényyszerű közlések a magyar és az ír alkotmányfejlődés mélyebb hátterét nem világítják meg, de lehetővé tették, hogy a mindennapok ír olvasója viszonylag könnyen tájékozódhatott arról, mi is történt Magyarországon a hosszú 19. század utolsó évtizedeiben.

Különösen érdekes szemlézni azokat az írásokat, melyek a korabeli magyar közélet vezető személyiségeire vonatkoztak. Együtt érző sorokat olvashatunk 1876 januárjának végén Deák Ferenc halálhíre kapcsán,⁷² 1894 tavaszán pedig Kossuth halálára és temetésére reflektálva jelent meg számos írás.⁷³ De megemlékeztek az ír lapok Pulszky Ferenc haláláról,⁷⁴ illetve Jókai Mór írói munkásságának 50. évfordulójáról,⁷⁵ később pedig élete utolsó éveinek alakulásáról is.⁷⁶

A témánkhoz szorosan kapcsolódó politikai/közjogi vonatkozású közlések többsége Magyarországot követendő példaként vázolja fel,⁷⁷ a szimpátiát egészen az 1848–49-es szabadságharcig vezetik vissza, sőt Griffith még ennél korábbi kapcsolódási pontokra is utal. Érdekes ezen a ponton megjegyezni, hogy eredetileg Griffith könyve is újságcikkek formájában, több részletben került a nyilvánosság elé. A lehetséges párhuzamot felvető cikkek első hulláma az 1860-as évek végére és az 1870-es évek elejére tehető, amikor a kiegyezés közvetlen hatása érvényesült. A második intenzívebb időszak az 1880-as évek közepére esett, amikor komoly viták zajlottak a Westminsteri Parlamentben Írország jövőbeli státuszáról.⁷⁸ Végül a harmadik fel lendülést a svéd–norvég unió felbomlásával és a magyar függetlenedési törekvések felerősödésével egy időben, a Griffith könyvének megjelenését követő években

⁶⁵ *Wexford People* 1867. máj. 18. 6; *Nation* 1867. jún. 15. 3.

⁶⁶ *Connaught Telegraph* 1867. márc. 27. 2; *Nation* 1868. dec. 19. 9; *Nation* 1875. júl. 31. 9.

⁶⁷ *Nenagh Guardian* 1870. márc. 12. 4.

⁶⁸ Pl. *Irish Examiner* 1897. dec. 30. 5; *Evening Herald* 1892. feb. 22. 4; *Irish Examiner* 1898. jan. 19. 5; *Kerry Sentinel* 1902. márc. 12. 4; *Irish Examiner* 1902. ápr. 21. 7; *Freemans Journal* 1902. okt. 9. 2; *Evening Herald* 1904. máj. 15. 3; *Irish Examiner* 1907. okt. 31. 5; *Irish Examiner* 1908. feb. 7. 5.

⁶⁹ Példaként lásd *Irish Examiner* 1912. jún. 07. 3.

⁷⁰ *Nation* 1867. szept. 7. 16.

⁷¹ *Irish Examiner* 1897. dec. 30. 5; *Irish Examiner* 1899. nov. 23. 2.

⁷² *Nenagh Guardian* 1876. jan. 31. 5.

⁷³ *Evening Herald* 1894. márc. 21. 1; *Evening Herald* 1894. márc. 28. 2. és márc. 31. 1.

⁷⁴ *Irish Examiner* 1897. szept. 10. 7.

⁷⁵ *Freemans Journal* 1894. jan. 9. 4.

⁷⁶ Pl. *Irish Examiner* 1899. jan. 21. 11.

⁷⁷ *Nation* 1877. dec. 29. 6.

⁷⁸ *Nation* 1886. okt. 30. 1.

tapasztaljuk. Ekkoriban Magyarország már nemcsak politikai, hanem például vasútépítési,⁷⁹ mezőgazdasági,⁸⁰ vagy akár adózási⁸¹ tekintetben is átültetésre alkalmas mintaként merült fel. Griffithnek a *Sin Féin* politikáját meghatározó irányzatát az 1910-es években a „magyarok bandája” néven is emlegették, míg Írország több szövegben is, mint a „Nyugat Magyarországá” szerepelt.⁸² Különösen 1905-ben számos összefoglaló, beszámoló és elemzés is megjelent Griffith könyvéről, ezzel is elősegítve a könyv főbb gondolatainak terjedését.⁸³ A kompromisszumon alapuló megegyezés útját keresők a későbbi években is többször hallatták hangjukat.⁸⁴ A *Southern Star* hasábjain ezt olvashatjuk 1909. februárjában:

„Amint Arthur Griffith rámutat: Magyarország, mely 1860-ban szegénységben és elnyomatva sínylődött, és amelyet Európa már-már szinte elfeledett, ötven esztendővel később a kontinens egyik leggazdagabb országa, ráadásul visszaszerezte függetlenségét, csupán a közös ügyekben működik együtt Ausztriával.”⁸⁵

Bizonyos cikkek időnként meglepő módon terjedelmesen értekeztek az Osztrák–Magyar Monarchia belső struktúrájáról is.⁸⁶ A magyar és az ír fejlődés közötti párhuzam annyira közkeletű nézetté vált a korszakban, hogy az unionisták, akik Nagy-Britannia túlsúlyának további fenntartását támogatták, bírálták is ezt a koncepciót belfasti lapjaikban.⁸⁷ Főként ezekben a sajtóorgánumban, de néha máshol is találhatunk több utalást a Magyarország számára kényes kérdésekre, így a nemzetiségi kérdésre,⁸⁸ a választójog körüli vitákra,⁸⁹ vagy a 20. század elejére állandósuló éles belpolitikai feszültségekre.⁹⁰

⁷⁹ *Irish Examiner* 1890. okt. 2. 3.

⁸⁰ *Freemans Journal* 1910. jún. 13. 9; *Drogheda Independent* 1910. jún. 18. 3.

⁸¹ *Freemans Journal* 1911. jan. 25. 7.

⁸² David G. HAGLUND – Umut KORRUT: „Going Against the Flow: Sinn Féin’s Unusual Hungarian ‘Roots’” *The International History Review* 2015/1. 41–58. www.queensu.ca/politics/sites/webpublish.queensu.ca/polswww/files/files/Going%20against%20the%20Flow.pdf

⁸³ Példaként lásd *Connaught Telegraph* 1905. máj. 20. 7; *Connaught Telegraph* 1905. jún. 24. 2; *Connaught Telegraph* 1905. júl. 22. 7; *Connaught Telegraph* 1905. júl. 29. 7; *Connaught Telegraph* 1905. aug. 19. 7; *Connaught Telegraph* 1905. szept. 23. 2;

⁸⁴ Példaként lásd *Western People* 1902. nov. 22. 6; *Irish Independent* 1907. okt. 07. 6; *Freemans Journal* 1907. dec. 26. 10.

⁸⁵ *Southern Star* 1909. február 6. 2.

⁸⁶ Példaként lásd *Evening Herald* 1897. dec. 8. 2; *Irish Examiner* 1912. dec. 16. 5.

⁸⁷ Pl. *Belfast Newsletter* 1886. jan. 2. 2.

⁸⁸ *Irish Examiner* 1883. aug. 20. 3; *Irish Examiner* 1894. máj. 11. 7; *Irish Examiner* 1897. nov. 11. 8; *Skibbereen* 1899. jún. 5. 5.

⁸⁹ *Irish Examiner* 1884. márc. 26. 2.

⁹⁰ *Irish Examiner* 1899. febr. 20. 5; *Irish Independent* 1905. márc. 3. 6; *Irish Examiner* 1906. máj. 22. 5.

5. KÖVETKEZTETÉS, ZÁRÓ GONDOLATOK

Fentiek alapján jól látható, hogy a magyar és az ír alkotmányfejlődés közötti kapcsolódási pontok keresése nem csupán a 21. század kutatója által felvázolt elmélet, hanem valóban erőteljesen élt a korabeli ír köztudatban is. Valószínűleg nem állítható, hogy Griffith, vagy más ír vezetők nézeteiket közvetlenül a magyarországi fejlemények fényében alakították volna ki, inkább az a helyes megközelítés, hogy itt találták meg azt a fogódzót, azt a referenciát, amire támaszkodhattak az ír függetlenségi törekvések békés jellegének alátámasztására. Az ír politikusok azonosították a magyar kiegyezés és a dualista rendszer azon elemeit, melyek az elért sikerek hátterében álltak, mellőzték viszont az olyan jelenségeket, melyek nem voltak beilleszthetőek rendszerükbe. Így egy erősen idealizált képet tártak a közvélemény elé az ír újságok Magyarországról, ami azonban megfelelt az akkori ír társadalom igényeinek. Az angolokkal szembeni több évszázados küzdelemben résztvevő íreknek szükségük volt ebben a korban néhány olyan példára, melyek reményt adhattak arra, hogy az idegen elnyomás alatt álló és gazdaságilag elmaradott ország a körülmények szerencsés alakulása és a megfelelően megválasztott stratégia segítségével gyorsan javíthat helyzetén. A magyar–ír párhuzam történelmi szerepe és mozgatórugója tehát ez volt, nem véletlen, hogy fordított irányban Magyarországon a kis nemzet szabadságküzdelmének kijáró szimpátián felül nem szembesülünk az írországi események érdemi visszhangjával. A releváns írországi források sokszínűsége is jól mutatja, mennyire jelentős országnak számított akkoriban Magyarország Európában. A sors iróniája, hogy az írek éppen akkor tudták elérni a maguk kiegyezését Angliával, amikor az osztrák–magyar dualizmus és az oly gyakran emlegetett kiegyezésemagyar minta már letűntek a történelem színpadáról. Mindez azonban már túlmutat a hosszú 19. század utolsó évtizedein, egy olyan korszakra, amikor a magyar–ír párhuzam többé már nem merült fel.